

O buddhistické meditaci

Dr. Leopold Procházka

dukkha anatta aniccā dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā dukkha anatta aniccā

dukkha anatta aniccā

Budha a jeho učení 1926; Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928; O buddhistické meditaci 1930; Buddha a Kristus 1933; Besedování s Bohem 1934; Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1939; Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné 1934 a přednášky 1928, 1929

O buddhistické meditaci

Dr. Leopold Procházka

Nakladatelství Antonín Šlechta, Úpice květen 2015

Typografie Antonín Šlechta

Obálka Antonín Šlechta

ISBN 978-80-88083-06-1 (epub)

ISBN 978-80-88083-07-8 (mobi)

ISBN 978-80-88083-08-5 (pdf)

Budha a jeho učení 1926

Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928

O buddhistické meditaci 1930

Budha a Kristus 1933

Besedování s Bohem 1934

Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1934

Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné
1934

Přednáška O vědomém jevu osobnostním 1928

Přednáška nábožensko-buddhistická v Plni a Brně 1929

PŘEDMLUVA

ZEMĚ.

Přes jistou mez zde nelze stoupat tvor,
kde svět je průchod, pouhý přechod spíš,
kam klesá tvor se světlych božských dvorů,
kam stoupá jiný z temných mraků výš, -
jak určil čin

a světa koloběh.

Zří mudrc v zemi stíny pekel pouze,
ač nelze peklem zcela zemi být
ni hovět lidské nebes chtivé touze;
jest střední cestou karmy, jeho skryt, -
a plna strasti,
bídy, smrti spěch.

Bloud strastí k chťiči více spoután bude,
moudrému přísným strast je vůdcem zas,
mu k světům čistým píseň pravdy hude,
by nebyl vydán žalům na pospas, -
jak dosud bylo,
nutný žití běh.

Co snílci chtějí ve svém sladkém snění:
bratrství a pak všeobecný smír,
to v této zemi nikdy možno není,
v ní povždy bude bouřit sporů vír, -
jak jinak nelze
v lidských osudech.

Když jednou zlí snad lidé převládali,
zas jindy platí dobří lidé snad,
je změna země základ, vlnou v dále,
a omezený vývoj z jejích vlnad, -
v němž pouze bloud zří
světa vyšší dech.

Bratrství, mír a celku zušlechtění
jsou teprv možny v jasných světech jen,

v něž vede ono vážné lidské chtění,
což karmy zákon káže, žádný sen, -
jak tvrdí bloudí
v hmoty okovech.
Zde stavů takých splnit nelze touhy,
kde žezlo třímá chtíč a zášti zvou,
kde pánem všeho blud a klam je pouhý
a marně pravdu moudrý hlásá svou, -
v říš dutou,
střední, průchod tvorů všech.

Svoji předmluvu musím započítí prohlášením, že pojednávati pojmově o předmětu této knihy jest s buddhistického stanoviska počínáním nesprávným a odporuje výslovnému poukazu a tendenci Buddha, podle kterých odmítá Buddha jakoukoliv spekulativní činnost a pouhý logickomyšlenkový rozklad a žádá nabytí praktické zkušenosti a bezprostředního prožití.

Následující příklad sloužíž porozumění, co předešlou větou jest míněno: Jistý člověk rád by poznal město od jeho rodiště značně vzdálené. I dotázal by se zkušeného cestovatele a dostal tuto odpověď: „Vylíčím ti cestu k městu tomu vedoucí a i místo samo pokud slova stačí a smysl jejich pochopíš, takže vyhověno bude tvému přání.“ - A však kdyby cestovatel dokonale cestu onu líčil a město popisoval živými barvami, přece zůstane dojem kusým, pouhou představou, bez života, bez jasu a pravého poznání. - Takovému jednání podobá se sepsání této knihy. Onen zkušený cestovatel bude jednati teprve správně, až doloží: „Přes to vše nabydeš o městě tom a cestě k němu vedoucí, místo skoro bezcenného pojmu teprve pak názorné zkušenosti, až vstaneš, dáš se naznačenou cestou, překonáš její překážky a shlédneš město vlastními zraky!“ - A poukaz ten nabyde teprve skutečné ceny, když člověk se tázající skutečně uposlechne. Tak jednal Buddha, když k podobným otázkám odpovídal: „Zde zvou prázdné cely, tam volné stromy, jděte, mniši a soustředte mysl svou k pohroužení, abyste nepropadli nedbalosti a později nelitovali! To mějte za svou povinnost!“ -

Jiné přirovnání: Napíše-li lékař nemocnému recept, třeba v lékárně na jeho podkladu vyhotoviti předepsaný lék a léku toho požití, aby žádaný výsledek se dostavil. Recept nemá sám o sobě ceny a je pouhou poukázkou na léčivý prostředek. Představme si však člověka, který by po obdržení receptu pouze jím se zabýval, jej pročítal, studoval, překládal jeho latinské výrazy, zkoumal písmo, mudroval o jednotlivých součást-

kách předpisu, zda jsou živočišného nebo rostlinného původu, jak se vyrábí, kolik stojí, jakou mají barvu, chuť atd., aniž by lék dal vyhotoviti. Nebylo by počínání jeho bláhovým? Receptu tomu podobá se učení Buddhovo, které nemá o sobě ceny a hodnoty, nýbrž pouze jako návod k praktickému použití a provádění. Pouhé psaní nebo čtení buddhistických knih bez praktického použití buddhistických zásad jest podobně nedostatečným počínáním, jako pouhé zabývání se receptem, neboť ani od jednoho, ani druhého nelze očekávati žádaného ozdravení. Požij léku, živ buď podle slova Buddhova a dostaví se očekávaný výsledek! Nikoliv: zde jsou knihy, studujte v nich! nýbrž: zde jsou osamělá místa, snažte se o meditativní pohroužení a v něm o intuitivní seznání pravdy!

Píší-li tudíž rozvláčně a pojmově o předmětu této knihy, nečiním tak jako buddhista, což by bylo jaksi vědomou nesprávností, nýbrž jako světský člověk, osvětlující, vysvětlující, popisující jistý předmět světským lidem, chtivým zatím pojmové jeho znalosti, přičemž. ovšem sleduji cíl ukázati správnou cestu a na základě pojmové znalosti povzbuditi k přechodu k praktickému upotřebení.

Mimo základní závadu pojmovostí musí tato kniha míti i závadu věcnou. Jelikož se zde jedná o prožitky, které slovy nelze dobře sdělit, nýbrž pouze přibližně naznačiti, musí místa líčení, která obsahují jádro věci, jevití jisté rozpaky, tápání po výrazech, ba i dohady, což vše nemůže zanechat v čtenáři přesného dojmu. Má se tomu jako s člověkem, který by si přál znáti chuť ananasu; popis mu chuť pouze naznačí, nedá však nikdy správného dojmu a zkušenosti, které se mohou dostaviti jedině vlastním ochutnáním; slov mu netřeba, nýbrž jídla. Rozpaky jeví se již různým překladem příslušných technických výrazů různými badateli, podle toho, jak svým myšlením na předmět nahlíželi a jak hleděli látku pojmově ovládnouti. Na příklad: dojmy a úvahy prvního vnoru (savitakkam, savičaram) jsou překládány: Burnouf: accompagnée de raisonnement et de jugement. Podobně překládá Foucaux, Barthélemy St. Hilaire, Koeppen. R. Spence Hardy: reasoning and investigation, podobně T. W. Rhys Davids. C. Rhys.Davids: wherein conception works and thought discursive. Warren: exercising reasoning, exercising reflexion. Radžendralal Mitra: argumentative, deliberative. Kern: verbunden mit Zweifel und Bedenken (nesprávně). Dr. Neumann: sinnend gedenkend. Dr. Seidensticker: mit Denken und Sinnen verbunden. Dr. Winternitz: mit Erwägung und Ueberlegung versehen. Dutoit: mit Nachdenken und Selbstprüfung verbunden. Dr. Franke: mit energischem Denken und Erwägen verbunden. Dr. Beckh: vysvětluje ve smyslu Yogasutra Patandžali: savitakka, wo noch eine Vorstellung sinnlicher Objekte vorhanden ist, savičara, bezieht sich

auf die Vorstellung übersinnlich-ätherischer Objekte.

Pozdější buddhistická psychologie pokoušela se oba tyto pojmy otře od sebe odlišiti a ohraničiti: „vitakka“ jest aktem napjetí pozornosti, připoutáním se k určitému předmětu, úmyslné uchopení jisté představy; „vičara“ jest pokračující činností meditační, bližším zaměřením se s jistým předmětem, fantastickým prohloubením a logickým sledováním jisté představy. Za příklad uváděno přirovnání: Někdo zamětnán jest čištěním rezavého kotle. Jednou rukou jej uchopí a druhou otírá a oškrabuje nahoru a dolů, napravo a nalevo. Podobně vitakka uchopí objekt meditace; vičara dává duchu přes předmět ten. sem tam přecházeti, až jest patřen ve všech svých částech.

Totéž platí o pojmech: „vivekadžam“ (v odloučení zrozené) a „piti-sukham“ (plné radosti, nadšení a blaha, štěstí). Childers překládá: caused by seclusion or detachment. Rhys Davids: borne of solitude. Warren: produced by isolation. Dutoit: durch Abschliessung verursacht. Dr. Neumann: rubegeborn. Dr. Winternitz: aus der Lossagung geboren. Dr. Seidensticker: aus der Abgeschiedenheit geboren. Burnouf: né de la distinction. Koepen: die aus der richtigen Unterscheidung entsteht. Kern: welche her vorgehen aus richtigem Urteil. Foucaux: née du discernement. Piti-sukham překládá Burnouf: qui est le plaisir et la satisfaction. Foucaux: douée de joie et de bien-etre. C. Rhys-davids: full of joy and ease. „Piti“ značí radostný, nadšený vnitřní vzruch, který má současně silnou somatickou ozvěnu. „Sukha“ značí více tělesný pocit blaha, štěstí, vnější uspokojení. Buddhaghosa má přirovnání: Cestující na obtížném putování pouští, soužen žárem a žízni, blíží se potůku nebo lesu; a tu naplněn jest vnitřní radostí, nadšením, „piti“, a když se čerstvým douškem napojil, chladnou lázní občerstvil a odpočinkem ve stínu lesa posilnil, pociťuje příjemné tělesné blaho, štěstí, „sukha“.

„Džhána“, pohroužení, jsou podobně různě překládány: Burnouf rozhodl se pro slovo „kontemplace“, podobně Foucaux a Senart. Rhys Davids překládá „rapture“, uchvácení, nadšení. Paní C. Rhys Davids používá slov: „rapt meditation, rapt contemplation, rapt musing, rapt, absorbed, concentrated musing“. Hardy používá: Verzückung. Oltramare: un phénomène complexe d'exaltation psychique, de trance. Barthélemy Saint Hilaire, De la Vallée Pousin, Oldenberg, Dutoit: Ekstase. Warren: trance, self-hypnotism. Koepen: Beschauung. Dr. Neuman: Schauung. Dr. Beckh: Beschauung, Sinnen. Dr. Seidenstücker: Vertiefung. Nyana-tiloka : Selbstvertiefung. Dr. Franke: Versenkung. - Každý překlad však jest nepřesný, ba mnohdy přímo chybný co do psychologického charakteru džhána. Slovo pochází od „dhyā“, přemýšletí, přemítání a značí pů-

vodně náboženské rozjímání, zbožnost. Rozjímání o atman a brahman ve vedantské mystice, o strasti a její příčině v buddhismu. Značí nejen akt úsilovného meditování, zření, patření, uvažování, nýbrž i výsledek, stavy hlubokého pohroužení, v něž meditace přechází.

„Upekkha-sati-parisuddhim“ překládáno jest také učenci různě. Bur-nouf: la perfection de la mémoire et de l'indifférence. Foucaux: l'épu-rement complet de l'indifférence et de la mémoire. Rhys Davids: a sta-te of pure self-possession and equanimity. Dr. Franke: geläutert durch Gleichmut und ernste Sammlung. Warren: contemplation as refined by indifference. Spence Hardy: freedom from attachment to sensous ob-jects, purity and enlightment of mind. Dr. Neumann : die gleichmütig einsichtige vollkommene Reine vierter Schauung. Dr. Winternitz: durch die Gleichgültigkeit, Bedachtsamkeit und Reinheit gekennzeichnet. Dr. Seidenstücker: aus Gleichmut, Gedenken und Reinheit bestehend. Nyanatíloka : in Gleichmut geboren, geistesgeklärt.

A takových příkladů mohla by býti uvedena celá řada; zde uvedené však stačí, aby bylo patrné, že všechny tyto učené pokusy jsou tápáním, houštinou, neplodnou spekulací a marným snažením, jak jinak býti ne-může. Nelze hladového nasytiti vyprávěním o hostině, nýbrž podáním chleba a soli.

Vydání knihy použil jsem k uveřejnění několika Buddhových řečí, pokud se k předmětu knihy vztahují. Učinil jsem tak nejen abych správně projednávaný předmět osvětlil, ale i abych čtenáře upozornil na ne-smírnou hloubku těch řečí a na poklady myšlení, které v sobě chovají. Ovšem mohl jsem vybrati pouze několik řečí pro nedostatek místa. Kdo bude tak šťasten, že pocítí potřebu seznámiti se se všemi řečmi Budd-hovými, musí ovšem sáhnouti k příslušným svazkům. A kdo pocítiv po-třebu tu, pročtení a prožití řečí těch se také podrobí, bude nesmírně odměněn a v nevyličitelném nadšení se vždy a znovu vraceti k nim zpět, aby v mnohokrátě pročtené již řeči vždy nové poklady objevil, nového osvětlení získal a každou jinou literaturu světskou, i tu nejvyšší stojící, navždy odložil. Odloží konečně i všechny buddhistické knihy, více méně filosofií a spekulací proscycené, aby zůstal u původního slova Buddhova a zpracoval ho v sobě nikoliv na základě filosofických pojednání, nýbrž ve vlastním prožití, aniž by však konečně ani na něm ulpíval.

Kdo chce, povznesen nad pouhý umělecký požitek, vnitřně zúčast-

niti se hlubokého obsahu Buddhova slova, musí řady myšlenek uložit ve své nejvnitřnější paměti. Slovo porozumělé musí být pěstováno, cvičeno, vychováno, prozkoumáno, použito. Myšlenky textů jsou teprve pak pochopeny, když v okamžiku prožití nevolány vcházejí do vědomí, v okamžiku dění ukazují svoji působivost. Cesta k tomu jest setrvání při slově mistrově, až proniklo a stalo se vlastností. Kdo se domnívá, že dojde k porozumění pomocí komentářů, starých nebo nových, nedocílí výsledku. Neboť myšlenky mimořádných duchů nesnesou filtraci obyčejnou hlavou. Zrozeny za širokým, vysokým, krásně klenutým čelem, pod nímž vážně hledí zářící oči, ztrácejí svoji sílu a svůj život, jsou-li přeneseny do úzkého prostoru a nízkého přístřešku zmačknutých tlustostěnných lebek, z nichž k osobním účelům obrácené zraky vyzvídají, a které působí jako křivé zrcadlo, v němž vše jest znetvořeno, stlačeno a stává se pošklebkem.

Buddha ve svých řečích působí nesmírným dojmem. Slabého vzchopí, roztržitého soustředí, těkavého uklidňuje. Buddha chce jimi docílit více, než pouhé intelektuální přivtělení svých ideí, chce působiti na tvořivé síly v podvědomí, t. j. vykonávati bezprostřední vliv na lidskou mysl a povahu, neboť co by bylo plátno člověku, že Buddhovy myšlenky pochopil a jejich správnost uznal, když by jimi svoje nitro nenapojil a svůj život, jednání, mluvení, myšlení a cítění podle toho nezařídil? Lidé jsou obvykle přesvědčeni o pravdě a velikosti náboženských a filosofických ideí. Proč však podle toho nejednají? Mnozí ze slabosti charakteru, většina však, zvláště v Evropě, jelikož jejich poznání není vnitřní, ale pouhé intelektuální uznání; přesvědčení nevniklo hluhoko.

Buddha chce tudíž své posluchače přiměti k spoluprožití, k vlastnímu prožití velkých životních pravd. Věta o strasti mohla by se někomu zdáti ve své samozřejmosti přímo triviální, kdyby se neposuzovala se stanoviska prožití. Vždy a vždy znovu předvádí Buddha před oči v nejrozličnějších formách prazjev životní, až pochopíme, že tento prazjev nejen existuje, nýbrž v nás nepřetržitě přítomen působí. Pouze ten člověk překonal smrt, který ji spoluzahrnul do života tak, že si je jejího působení stále vědom. Setravá-li Buddha tak vytrvale při pozorování smrti, nemínil tím hlásati triviální pravdu: člověk jest smrtelný, to ví každý, ale chce vyvolati v člověku bezprostřední prožití smrti. A pak skutečnost strasti a nutnost vykoupení není pouze jako pojem chápána, nýbrž vycitována jako prožitek.

Klid a radostivost jsou základními elementy Buddhovy řeči, které dávají všemu, co praví, vlastní a nový, nepřeložitelný význam. Čistě obsahově-myšlenkové opětování některého jeho slova není schopno zjevit

jeho nejhlubší smysl, neřku-li jej vyčerpati. Zcela specifická nálada textů vyvolá vnitřní spoj čtoucího nebo poslouchajícího, takže se okamžitě cítí býti oproštěn od všední myšlenkové oblasti a pozvednut do náboženské soustředivé sféry. Buddhovým úmyslem bylo, ukázat člověku cestu k sobě samému, do vlastního nitra. To patrně z postavení, které meditace v jeho učení zaujímá.

Buddhova řeč zrozena jest z meditace, v sobě podstatu meditace zrcadlí, a proto rozumějícího člověka opět k meditaci uvádí.

Vím, že většina lidí uslyševších o buddhismu, řeknou: Ah! takových věcí tady již bylo! - a oddůvodněnou nedůvěrou naplnění odvrátí se, aniž by okusili. Nelze se tomu diviti, nedůvěra jejich jest v jisté míře oprávněna, neboť v tomto ohledu byli lidé příliš často zklamáni. Vzpomínám si na svá mladá léta a povídku, kterou matka moje vyprávěla, aby mne jako dítě od lhaní odvrátila: „Byl jednou jeden pasák ovcí, který každého rána do blízkého lesa ovce k pastvě vyháněl. Jednoho dne v poledne si usmyslil. že vesničany postraší, běžel co nohy stačily do vsi, hlasitě volaje: Vlk je tady! Vlk je tady! - Vesničané zanechali práce a vyzbrojivše se srpy a kosami, rýči a motykami, horem pádem spěchali do lesa. Rozhněvání na pasáka vraceli se zpět poznavše, že byli oklamáni. Pasáček provedl žert ten ještě dvakrát s úspěchem, po čtvrté však přišel vlk skutečně, a na zoufalé volání pasákovo nikdo ve vsi se nehnul, neboť nikdo v pravdu volání nevěřil. A tak se stalo, že vlk pasáka pozřel a roztrhal mnoho jemu svěřených ovcí.“ - Tato povídka může býti poučením i v jiném směru než zamýšleno. I když již častokrát myslitelé prahnoucí po pravdě byli zklamáni hlásáním: Zde jest pravda! Zde jest pravda!, přece nechť neodradí se provždy a vůči všemu, nechť nelekaří se vždy znovu podrobiti se námaze, která jest spojena se zkoumáním, zkoušením a studováním nově se vyskytнувších myšlenek, názorů a učení; audiat et altera pars! nechť platí i na tomto poli. Viz mravence, který vleče poměrně těžké břímě přes překážku: jednou, dvakrát, pětkrát, desetkrát, třicetkrát, padesátkrát, stokrát, ba vícekrát spadne břímě dolů, ale mravenec přece vždy znovu se vrátí, znovu- se pokouší, znovu se namáhá, napíná sílu, energii, pílí, snahu, vůli, až se dílo podaří.

Na všeobecné „obrácení“ světa v smyslu buddhistickém ovšem buddhista nepomýšlí, ví že jest nedosažitelné. I Buddha mluvil k jednotlivcům, nikdy neobracel se k davu nebo k národu. A jelikož živé slovo jeho po více jak dvacet století umlklo, jelikož po krátkém nádherném poledni následovala brzy bleďá dlouhá noc zapomnění, nemůže strnulé slovo, i když počne znít znovu, vzbuditi onu zmizelou kulturu s jejími

vyššími duchovními poznáními k všeobecnému životu, jak blouznílkové se domnívají. Současníci motorových vozidel a letadel nenaleznou snadno zájem ani čas, ani vůli, aby se obrátili od svých strojů k Buddhově učení. Najdou se pouze jednotlivci, snažící se pochopiti onoho nesmírného ducha v jeho klasických zůstatcích.

Napsal-li jsem tuto knihu, přes její vědomě pojmovou formu a obsah a tudíž praktickou bezvýznamnost, mimo poučení z ní tryskající, nehledě ovšem k Buddhovým řečem v ní obsaženým, stalo se tak z úvahy: lepší něco nežli nic, ale upozorňuji již předem čtenáře na tu okolnost s buddhistickou poctivostí. Vedla mne také k tomu snaha, abych ukázal, co v pravdě buddhistická meditace jest a odstranil nesprávná mínění o „čarodějné, tajuplné, nad smyslné“ její podstatě, což mnohdy nejlepší myslitele od věci odpuzovalo, aniž měli možnosti přesvědčiti se o nesprávnosti zakořeněného náhledu a špatné pověsti v tom ohledu.

Kniha tato doplňuje, případně opravuje příslušné statě v knize „Buddha a jeho učení“, kterou jsem před léty vydal a v níž bych při dnešním stavu svých buddhistických vědomostí leccos změnil, vynechal a doplnil. Jinak nelze: jako všechno poznání, jest i buddhistické vědění věcí vzrůstu a vývoje, nelze ho rázem dobýti, nýbrž třeba se ho pozvolna dopracovati. A okamžitému vědění a poznání odpovídají i jeho plody, v knihu zhuštěné myšlení.

Pravil-li jsem v knize: Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím, že jsem se omezil při jejím sestavení na úlohu zedníka; který jiným vyrobený kámen podle cizího plánu na sebe klade, zaujímám v této knize úlohu zedníka, který jiným vyrobený kámen podle vlastní potřeby a vkusu přisekává, uhlazuje, brousí a tváří a pak podle vlastního plánu v budovu dohromady pojí. To týká se ovšem pouze použití pomocné literatury, slovo Buddhovo zůstává mi svatým a nedotknutelným.

Konečně budťež zde uvedeny prameny, z kterých jsem při sestavení knihy čerpal a to jednak přímým překladem, jednak volným zpracováním a upravením jednotlivých myšlenek, popudů a úvah podle svého nazírání a přesvědčení. Použity byly články různých buddhistických časopisů a publikací těchto autorů: Dr. Dahlke-ho, Dr. Crímm-a, Dr. Heiler-a, Nvanatiloky, Dr. Seidenstückera. Mimo to použita díla: Dr. Dahlke: Buddhismus, Aufsätze zum Verständnis des Buddhismus, Buddhismus als Weltanschauung, Buddhismus als Religion und Moral, Dr. Grimm:

Wissenschaft des Buddhismus, Dr. Heiler: Die buddhistische Versenkung, Bern. Jasing: Die Mystik des Buddhismus, Johnston: Die Erinnerung an frühere Erdenleben, Dr. Neumann: Die Reden Gotamo Buddhos, Nyanatiloka: Anguttaranikaya, Visudhi-magga, Dr. Seidenstücker: Pali-Buddhismus, Dr. Schrader: Wille und Liebe in der Lehre Buddhas.

Mimo to uvádím výslovně, že ostatní věci v knize obsažené, pokud přímo ode mne pocházejí, jsou sraženinou a myšlenkovým kondensátem poznatků myslitelů, jejichž řada sahá až k Buddhovi zpět. Ponechávám čtenáři posouzení, zda filtrace myšlenek těch mojích hlavou věci neuškodila a ji nezkreslila, neboť dobrá vůle, kterou jsem měl při napsání knihy, sama o sobě ovšem nestačí.

Kniha má jediný účel a cíl zcela nesvětský: býti jen věrnou resonancí skutečnosti Buddhova učení a dáti zájemci možnost studia .

V LEDOVÉ OBLASTI BUDDHOVA UČENÍ.

Byla to hromádka malomocných, zbídačelých, ubohých, nešťastných lidí, kteří zapuzeni svými bližními živořili ve zvláštních chýších daleko za vsí. Nikdo se celkem o ně nestaral. A lidé tito, s tělem pokrytým mokvajícími vředy, s údy zachvácenými hnilobou, rozžíránými červy a rozdrásanými nehty, hledali úlevu svých bolestí tím, že otevřené rány vysoušeli nad jamkou naplněnou žhavým uhlím. Ač čím více své otevřené rány rozdírali a tělo jimi pokryté nad žhavým uhlím vysušovali, tím více naplňovaly se ony rány špínou, hnilobným zápachem a hnisem, přece počítávali při svém počínání jistý požitek, úlevu a uspokojení.

Jeden z těchto nešťastníků nebyl zcela opuštěn. Jednoho dne vzpomněli si naň jeho přátelé a příbuzní, odvedli ho z kruhu spolutrpitele a zjednali odborného lékaře. A když lékař dal mu lék, byl po čase své hrozné nemoci zbaven, uzdravil se, takže mohl se odebrati kam se mu líbilo. A tu navštívil své bývalé soudruhy v bídě a zastihl je, jak právě opět svá těla nad dolíkem žhavým uhlím naplněným vysoušeli. A lidé ti ho zvali a takto k němu volali: Pojď, soudruhu, posad' se k nám ku žhavému uhlí, je to příjemné! - Uzdravený člověk ten však zděšen prchl, aby se nikdy více nevrátil k místu trýzně.

A pak zřel jiné lidi, jak žili v majetku a požitku pěti druhů smyslového prožívání, předmětů okem do vědomí vstupujících, zvuků uchem do vědomí vstupujících, pachů nosem do vědomí vstupujících, šťav jazykem do vědomí vstupujících, hmatových objektů tělem do vědomí vstupujících, toužených, milovaných, příjemných, smyslovým žádostivostem odpovídajících, vyhovujících, vlnadných. A tu probudil se v něm chtíč po smyslových požitcích, a probuzený chtíč ten stal se brzy šlehajícím plamenem, který ho hrozil ztrávit. Aby chtíč ukojil, žádostivostí puzen, drážděn, překonán, právě z trýznivého chtíče, vrhl se také do víru smyslových požitků, pásl se na příjemných postavách, požíval milých zvuků, těšil se z příjemných pachů, pochutnával si na vybraných jídlech a opíjel se rozkoší polechtávajících doteků, a myslil při tom: Jak příjemné! Jak rozkošné! Tento žár horoucího života, jaké štěstí!

A stalo se, že muž ten procházel se jednou u Alavi v lese. Zde shlédl pojednou Buddhu, sedícího na hromadě listí, ponořeného v rozjímání. Přikročil k němu, uctivě pozdravil a stranou se usadil. A sedě stranou, takto k Buddhovi pravil: „Zdaž žije Buddha šťasten?“ - „Tak jest tomu, otče rodiny, žiji šťasten a jsem jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou. - Studenou jest zimní noc, pane, přichází doba jinovatky, drsnou jest půda rozšlapaná kopyty dobytka, tenké listové lůžko, spoře listí na stromech, lehké žluté roucho mnišské, ostře věje řezavý zimní vítr. - Tak jest tomu, otče rodiny, a přes to žiji šťasten a jsem jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou!“ -

A Buddha pokračoval: „V majetku máš, otče rodiny, domek ozdobený a malovaný, chráněný a opatřený pevnými dveřmi, okny na závoru. Jsou v něm pohovky pokryté vlněnými; měkkými a zdobenými látkami, s polštáři a pokrývkami z jemných koží, lampa svítí v místnosti; čtyři paní vlnadné a milování hodné, stojí k službám. Jsi zde šťasten?“ -

„Jsem zde šťasten, pane, a jedním z těch, kteří ve světě šťastni živi jsou.“ -

„Jak jest tomu však, otče rodiny, jest snad možno, že tvé bohatství bude ti odebráno králem, nebo vyloupeno lupiči, nebo ztráveno ohněm, neb odplaveno vodou, nebo oderváno hrabivými příbuznými, takže po té strast a těžkomyslnost na tebe dolehnou a nařikaje, budeš bédovati: Majetku svého nemám více!“

„To jest ovšem možno, pane!“

„A dále, otče rodiny, pohleď na své ženy v rozkvětu jejich mladých jar, ani příliš velkých, ani příliš malých, ani příliš plných, ani příliš útlých, ani příliš temných, ani příliš světlých, nezdají se býti v tento čas nádher-

nými?“

„Zajisté, pane!“

„Jest však možno, otče rodiny, že tyto sestry se jednou roznemohou, onemocní, a budou zde ležeti pomazány lejnem a močí, jinými drženy, jinými ošetřovány?“

To jest ovšem možno, pane!

Nebo jest možno, otče rodiny, že tyto sestry dosáhnou vysokého věku osmdesáti, devadesáti, nebo sta roků, že pak budou zlomeny, shrbeny, ztráveny, o berle opřeny, a plížiti se klopýtající, zvadly, bezzuby, s naběhlými žilami, s holou třesoucí se hlavou, plny vrásek a skvrn pleti?

I to jest možno, pane!

A dále, otče rodiny, zdaž nepřijde den, kdy těla těchto sester budou ležeti na pohřebišti, nadmuta, modročerna, přešlá v hnilobu, a nebude pak, co zářivou krásou bylo, zaniklé, a bída jejich zjevna?

Ovšem že, pane, přijde den, kdy zjevnou stane se bída, chovající v sobě zářivou krásu! A dále otče rodiny, zdaž tvůj čas se nenaplní, takže pak sám na sobě poznáš: Nevlastním jest svět, vše opouštěje třeba jíti! Neboť na zesnulém nelpí majetek, aniž žena nebo dítě, aniž peníz, statek nebo země; příliš krátký je život náš, praví myslitelé, nestálý, nejistý, bez trvání. Pak člověk klíčí znovu ve věčném kolotání, klíčí v novém klínu podle svých skutků, snad jako zvíře, snad třeba ještě hůře?

I já tak na sobě poznám, pane!

Tudíž, otče rodiny, podobně v duchu důkladně uvažuje, zdaž pravdou, co jsi řekl: Šťasten jsem, pane, a z těch, kdož šťastni v světě žijí, jsem jedním z nich?

Jak by pravdou mohlo býti, pane, při takové vyhlídce, při hrozící té budoucnosti? Ty však, pane, proč nazýváš se šťastným, proč stavíš se k těm, kteří šťastni žijí v světě?

Onen chtíč po smyslových požitcích, otče rodiny, který nad jejich pomíjejlícností rodí strast a žal již za života a zděšenou úzkost v smrti, jest mnou zrušen, vykořeněn, zcela zničen, takže nemůže více klíčiti a rozvíjet se. A protože všechna žádostivost ve mně vyhasla, nelpím již na ničem; jelikož na ničem již nelpím, proto ničeho se neobávám; jelikož ničeho se již nechávám; ani v životě ani v smrti, proto panuje ve mne mír, Velký Mír. Proto, otče rodiny, žiji šťasten, a jsem jedním z těch, kteří v světě šťastni žijí jsou!

Avšak tento mír bez radosti, pane, musí býti velmi žalným mírem, tento život bez tepla musí se podobati šířému, sněhovému, bílému poli, život studený a mrazivý jako ledovec?

Tak nesmíš na věc nazírat, otče rodiny! Jak mně bylo řečeno, byl jsi

dříve churav, trpící, těžce nemocný, údy tvého těla byly pokryty vředy, uhnívající a červy rozežrány, neboť trpěl jsi zlou nemocí, malomocenstvím. A abys zmírnil trýznivé svědění svých otevřených ran, rozdíral jsi je a nechal tělo své vysoušeti nad dolíkem plným žhavého uhlí. Kdyby ti byl někdo tehdy ono žhavé uhlí odebral, zdaž nebyl bys propukl proto v nářek a žalování?

Ovšem, pane, byl bych propukl proto v nářek a žalování. Neboť žhavé uhlí to bylo mírnícím prostředkem, aby nesnesitelné svědění bylo zapuzeno.

Nyní však, otče rodiny, kdy jsi malomocenství zbaven, uzdraven, zdaž bys, jiného malomocného spatře, který cáry trhá se svého červy rozežraného těla, tělo nad dolíkem plným rozžhaveného uhlí vysušuje, jemu záviděl, a žhoucí uhelný dolík a podobný mírnící prostředek postrádal?

Nikoliv, pane. Je-li kdo nemocen, potřebuje léčivý prostředek, není-li však nemocen, nemá ho zapotřebí.

A jest mír, otče rodiny, který ti dalo oproštění se od malomocenství, mírem žalným, a podobá se tvůj nynější život bez žáru uhelného dolíku širému, bílému, sněhovému poli, jest studený, mrazivý jako ledovec?

Nikoliv, pane. Zanechání žhavého dolíku bylo důsledkem mého uzdravení, a na místo žáru žhoucího uhlí nenastoupil chlad, nýbrž blahozdraví. Vpravdě, pane, jest onen žár příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující.

Co myslíš, otče rodiny: jest snad teprve nyní onen žár příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující, nebo byl takový již tehdy, kdys ještě trpěl malomocenstvím? Nyní práv, pane, jest žár onen příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující, a i tehdy v čas mé nemoci byl žár ten příliš bolestivý, nesnesitelně a hrozně žhoucí a ztravující. Jako malomocný ovšem, pane, jehož údy pokryty byly vředy, zahnívající a červy rozhlodány, nehty rozškrábány, když cáry z nich jsem trhal, byl jsem pomatené mysli, a když jsem žár bolestně snášel, v bludu: jak příjemno!

A právě tak, otče rodiny, jako byly smyslové požítky minulosti bolestně snesitelné, strašně žhnoucí a ztravující, budou také smyslové požítky budoucnosti bolestně snesitelné, strašně žhnoucí, ztravující, a jsou také smyslové požítky přítomnosti bolestně snesitelné, strašně žhnoucí a ztravující. Avšak tvorové, otče rodiny, oddaní smyslovým požitkům, žízňají po smyslových požitcích ztravování, smyslovou horečkou zažehnoutí, jsou pomateného ducha a když smyslové požítky bolestně snášejí, v bludu: jak příjemno! Jako člověk malomocný, který čím více nad já-

mou plnou žhavého uhlí své tělo vysušuje, tím více a více se otevřené rány jeho špínou, zápachem a hnisem plní, on však při tom přece jistou příjemnost, určitý požitek pociťuje, právě tak, otče rodiny, hoví tvorové smyslovým požitkům, aby ukojili žízeň po smyslových požitcích, aby nasytili smyslovou horečku, která jimi lomcuje. Avšak čím více a více hoví a otročí smyslovým požitkům, tím více a více roste v nich smyslová vášeň, tím mocněji a mocněji hárá smyslová horečka, ale oni přece pociťují jistou příjemnost, určitý požitek, sledujíce paterý druh smyslových požitků. Jest to příjemnost, jest to požitek, jaký připravuje malomocnému žhoucí uhlí. Když však člověk potlačí žízeň po smyslových požitcích a zažehná tak horečku smyslových vášní, pak nepotřebuje již zmírňujícího prostředku smyslových požitků, jest uzdraven, setrvává ve stavu zdraví, cítí se blažen. A opravdové blaho to není ani teplem, ani chladem, ani žárem, ani ledem, jest to prostě blaho toho, kdo jest uzdraven, kdo jest zdrav.

I já, otče rodiny, žil jsem dříve v domově, v majetku a užívání patera druhů smyslových požitků. Měl jsem tři paláce, jeden pro podzim, druhý. pro zimu, třetí pro léto. I ztrávil jsem čtyři podzimní měsíce v podzimním paláci, kde dívky hrály a zpívaly. Později pochopil jsem podle skutečnosti vznik a zánik smyslového požitku, slast jím přinášenou a strast mu následující, jakož i jak požitek ten překonati, načež zavrhl jsem smyslovou vášeň, překonal smyslovou horečku, potlačil žízeň dosáhl mír svého ducha. A viděl jsem, jak jiní tvorové, smyslovému požitku oddáni, žízní po smyslovém požitku zžíráni, smyslovou horečkou rozpáleni, otročí smyslovým požitkům, nemohl jsem však jim záviděti a žádnou radost v tom spatřovati. A proč? Jelikož, otče rodiny, moje radost vzdálena smyslových požitků, dosahovala až k nebeskému blahu. Takové radosti požívaje mohl jsem obyčejného blaha postrádati a žádné radosti na něm nenalézati. Jako kdyby otec rodiny, neb syn otce rodiny, bohat, zlatem a majetkem nadmíru vybavený, v majetku a užívání patera smyslových požitků, ubíral se správnou cestou v konání, mluvení a myšlení, a při rozpadu těla, po smrti dospěl na dobrou stopu, v nebeský svět, kdež živ by byl v majetku a užívání nebeských smyslových požitků, a odsud pozoroval otce rodiny, nebo syna otce rodiny v majetku a užívání lidských smyslových požitků; co myslíš: zdaž by záviděl tento syn božský onomu otci rodiny, nebo synu otce rodiny, zdaž by postrádal lidských smyslových požitků, zdaž by se přiklonil k lidským požitkům?

Zajisté nikoliv, pane! Před lidskými smyslovými požitky třeba nebeským smyslovým požitkům dáti přednost!

Ještě více, otče rodiny: před nebeskými smyslovými požitky třeba

dáti přednost zanechání všech smyslových požitků, před tělesnými světy světům bez forem, před světy bez forem nibhaně. Zdraví jest největším pokladem, nibbana nejvyšší slastí. Jde-li mnich, prostý chtíče po smyslových požitcích v prázdnou celu, pociťuje nadlidské blaho. Takový, otče rodiny, jest stav na výšinách mého učení. Ovšem třeba to zkusiti, třeba to prožiti. Kdybys prožil, věděl bys, co zdraví jest, co nibbanam. A jak bys počal prohlédati, přešla by tě chuť a radost ze smyslových požitků a uvažoval bys: Po dlouhý vpravdě čas jsem duchem svým byl klamán, mýlen, že nedal mi poznati pravého stavu věcí. -

Tolik důvěřuji Buddhovi a myslím, že může sdělit mi svoje učení, abych slepoty zbaven mohl se svého místa vstáti! -

Budiž, otče rodiny, přidruž se k dobrému člověku, a budeš-li mu přidružen, uslyšíš dobré učení, a uslyšíš-li dobré učení, budeš podle něho žíti, a budeš-li podle něho žíti, dospěješ vbrzku tam, kde není žáru ani mrazu. -

Výborně, pane, výborně! Jak když se překoceně znovu postaví, nebo zahalené odkryje, neb zbloudilému cesta ukáže, nebo v temno světlo vnese, kdo oči má, věci ony uvidí: právě tak mi ukázáno bylo učení. A tak béru útočiště u Buddha, v jeho učení a jeho mnišské obci. Za svého přívržence nechť mne Buddha považuje ode dneška pro celý život.“ -

BUDDHA

Článek tento jest malým náčrtem o Buddhovi s hlediska předmětu projednávaného v této knize. Článek ten jest kusý, jak jinak ani býti nemůže; slovy nelze vyjádřiti nesmírnost jeho osobnosti, moudrosti a dobroty. Také toho není zapotřebí; podobný byzantinismus jest přirozeně buddhismu naprosto vzdálen. Buddha byl učitelem, a cenu má jeho učení, nikoliv Buddha sám. Když starý král Pasenadi z Kosalo vyhledav Buddhu, k jeho nohám padá, je objímá a polibky pokrývá, praví k němu Buddha: „Jaký důvod máš, velký králi, že pouhému tělu prokazuješ vysokou poctu, podobnou lásku?“

Aby bylo porozuměno, jak Buddha dospěl k svému vědění, třeba se pokusiti o dosažení porozumění jeho vývojového pochodu a činnosti. „Buddho“ značí tolik jako „probuzený, osvícený“ a není jménem, nýbrž pojmem, který však nechová v sobě jedinečnosti, jako ku př., pojem Boha ztělesněného v člověku v osobě Ježíše Krista. Pochod probuzení odehrál se již na bezpočetném množství Buddhů historickému Buddhovi předcházejících, a odehraje se na bezpočetném množství Buddhů jemu následujících.

Čistě pojmově vzato, možno Buddhovo vědění jako vše jiné vykládati ve smyslu víry i vždy. V prvním případě bylo by vědění to jakýmsi božským osvícením, což ovšem zde, kde nejedná se o víru ve věčnou bytost, nýbrž o pochopení bezbytnosti každé, tudíž i božské existence, by mělo zcela protismyslný charakter. V případě druhém bylo by vědění ono zkušeností sdělovanou jedním Buddhou druhému. Řada Buddhů byla by řadou Světloňošů, v níž jeden Buddha ve vznešeném, světové převraty, kappa, přesahujícím rozhovoru by předával učení Buddhovi druhému. Řada Buddhů byla by pouhým zvláštním případem nekonečné řady vždy a bylo by možno ji také podle vzoru vždy projednávat, t. j. zůstatí exaktním a ji právě jako nekonečnou řadu ponechati v její nerozhodnosti, aneb jí učiniti násilný konec.

Buddha praví o sobě: „Nemám učitele, sám jsem poznal. Koho měl jsem voliti svým učitelem?“ - Nazývá se učitelem; kdyby byl převzal svoje učení od jiného Buddha, byl by poučeným učitelem, jako jeho dokonalosti dosáhnoucí žáci. Buddha i jeho učenníci činí však přísný rozdíl mezi Buddhou a arahatem: Buddha jest nepovstálé cesty stvořitelem, nezrobené cesty zhotovitelem, nehlásané cesty hlasatelem, znatelem cesty, videem cesty, vůdcem cesty; sledovatelé cesty jsou nyní tito mniši, te-

prve později dosáhnou vědění. - Jak Buddha tak jeho arahatové jsou osvobozeni, vybojovali svoje vykoupení „sami za sebe“, avšak Buddha sám si cestu utvořil, kdežto všichni arahatové cestu hotovou od něho převzali. Stalo-li se tak, jest zde ovšem prožití proti prožití, osvobození proti osvobození; ve vyhasnutí není rozdílu, neboť povstal-li oheň původně třením, aneb na jiném ohni byl zažehnut, nečiní při zhasnutí rozdílu. Každý Buddha podobá se ohni, který nebyl zažehnut ohněm jiným, nýbrž povstal původně třením.

Stavu Buddhy předchází stav bodhisatta, t. j. tvora, který dospěl vývojové výše, po níž následovati musí přirozeně probuzení. V řečích nacházíme často větu: „Před mým plným probuzením, jako ne zcela probuzený, jako bodhisatta ... „. - Stav bodhisatta jest cestou, již Buddhové přicházejí k svému vědění a stávají se pány „problému o sobě“. Pojmově nelze se státi pánem věčně tvořivého uchopování, neboť chtěti se státi jeho pánem pojmově, značí pouze podrážditi jeho tvořivou sílu. Jest však cesta k jeho ovládnutí: zanechání samo. Stav bodhisatta jest ve své výsosti nad všechnu možnost líčení sahající řetěz zdokonalování v mravnosti a vědění, v odříkání, sebeobětování a dobročinnosti; ze vždy opětovaných, lidské měřítka přestupujících a světová období ozařujících aktů zanechání vzrůstá jedinečný plod: vědění o možnosti zanechání. V nidana-samyutta 65. nalézá se sutta, kde Buddha podává zprávu, jak jako bodhisatta došel vzhledu do odvisle-současného vznikání až k tomu bodu, kde vědomí a duchovní tvar osobnostní ve vzájemné odvislosti se v sebe uzavírají v prstenec pro myšlení neotevřitelný. A pokračuje: „Jako kdyby člověk při putování lesní krajinou shlédl bývalou cestu, dřívější stopu, bývalými lidmi sledovanou, a jí se ubíral, načež by staré město spatřil, staré královské sídlo se všemi skvosty, a o něm králi svému zprávu podal, který na to dal by město ono zříditi, takže by po nedlouhé době v bývalé nádheře rozkvetlo, právě tak, mniši, spatřil jsem bývalou cestu, dřívější stopu, dřívějšími Buddhy procházenou. A která jest bývalá cesta ta, dřívější stopa, dřívějšími Buddhy procházená? Právě tato ušlechtilá osmidílná stezka, totiž: správný názor, správné rozhodování, správná mluva, správné konání, správná životospráva, správná snaha, správné zvnitřnění, správné ponoření. Stezku tu jsem sledoval, a poznal zrození, dění, uchopování, žízeň, pociťování, dotek, šestismyslovost, duchovní tvar a vědomí. I ty sledoval jsem dále a seznal tvořivá hnutí, jejich vznik, zánik a cestu k zániku vedoucí.“

A dále: „Nibbana, nibbana se praví. Co jest však nibbana? Co zde jest zanecháním žádostivosti, zanecháním nenávisti, zanecháním blu-

du, to jest nibbana. A která jest cesta, jaká jest stezka k uskutečnění nibbana? Právě tato ušlechtilá osmičlenná stezka jest cestou k uskutečnění nibbana.“ - Osmičlenná stezka jest tudíž cestou k nibbana, cestou k vědění, jejím správným sledováním stal se Gotamo-bodhisatta a každý bodhisatta před ním Buddhou.

Osmičlenná stezka jest cestou odříkání, nikoliv odříkání obecně, nýbrž odříkání, které jest vedeno správným názorem. Kázeň živená meditací, jednání vedené věděním jsou podmínkami, které umožňují dosažení vzhledu do světového dění. Nikoliv tudíž pouhé odříkání, které je symptomem a může sloužiti neplodné askesi. Nikoliv pouhé vědění, které může býti neplodným věděním; mohu zcela přesně věděti, jak daleko jest k určitému cíli a jak cesta probíhá, avšak vědění to jest nedostatečné a marné, jestliže se cestou tou neubírám. Teprve když vědění a jednání, kázeň a soustředění vzájemně se podporují, doplňují a posilují, když osmičlenná stezka jest nastoupena, blíží se cíl. –

„Takovou jest kázeň (silam), takovým jest soustředění (samadhi), takovou jest moudrost (pañña). Kázní vyzbrojené soustředění nese velký plod, přináší velkou odměnu; soustředěním vyzbrojená moudrost nese velký plod, přináší velkou odměnu; moudrostí vyzbrojený duch oprostí se zcela a úplně od pudů.“ - V souhře vědění a ukázněného života není však jedno předchozím a druhé následujícím, nýbrž obě složky jsou jednotným vzrůstem. Jako ruka ruku, noha nohu myje, tak posiluje vědění ukázněnost života a ukázněným životem sílí vědění, a jako jedna ruka zde není před rukou druhou a podobně jedna noha před nohou druhou, tak není vědění před ukázněností života a ukázněnost života před věděním, nýbrž oba jsou jednotným pochodem vzrůstu.

Že i bodhi, vědění Buddha, jest také jen pochodem vzrůstu, prohlašuje každý Buddha tím, že sám se nazývá „probuzeným“. Jako při probuzení nelze říci: nejprve jest vědění o probuzení a pak vůle k probuzení, aneb nejdříve jest vůle a pak vědění, ale probuzení jest jednotným pochodem vzrůstu nad věděním a vůlí, právě tak jest bodhi pochodem vzrůstu nad věděním a chtěním. Bodhi jest pochodem vzrůstu jako všechny jiné skutečnosti, a od nich odlišné pouze nesmírnou řídkostí pochodu toho, která však neleží v pochodu samém, nýbrž v jeho předpokládkách: jasné nepředpojatosti, neotřesitelné trpělivosti, bezohledné obětavosti a neobyčejné vnímavosti pro skutečnost. Buddha jest nejskvělejší, avšak také neobyčejně zřídka se vyskytující květinou, která může vzrůst z bahna samsaro ; teprve po nesmírně dlouhé časové prostoroře se stá-

vá, že naplní se jeho čas. Buddhové jsou mírou, podle níž mohou býti měřena světová“ období-kappa; v nich vrhá bezpočátečné samsaro své nejdelší vlny. Buddha jest prototyp skutečnosti, v němž vše prožito: přechod od bezpočátečné nevědomosti k vědění, od bezpočátečné strasti k vykoupení.

Žádný okamžik světového dění není předem určen, aniž jest určován, nýbrž určuje se sám ze svých vnitřních předchozích podmínek a vnějších okolností, z karmických a nekarmických momentů, z nichž poslední uváděny jsou roční doba, podnebí, okolí a podobně. I zdravé zrna vytrženo jest ze svého vývoje, je-li rozšlápnuto na cestě, nebo zaschne-li za nepříznivé vypráhlosti země. Zde jest světové dění proti jednotlivému osudu! Vše jest hltáním, hladovým uchopováním, výživou, ale jedno působení proti druhému, jedno pohlcování proti druhému, jako v jednotném moři oddělené proudy se tvoří. A tak jest kamma, individuální působení, osud jednotlivce, ve stálém boji proti světovému dění, a vždy vynořuje se temná otázka po oné poslední hloubce, v níž světové dění a osud jednotlivce, kosmos a osobnost, v jedno spadnou a toužený soulad mezi osudem a světem se dostaví. A Buddha byl onen dokonalejší člověk, který přijal boj mezi kamma a samsaro, mezi osudem jednotlivým a světovým děním a vítězně jej obstál. Jest neomezeným vítězem, jelikož neomezenou činnost plamenných smyslů zastavil a tím se stal pánem světa, nikoliv v obecném smyslu, nýbrž v skutečnosti odříkání, které vše chápe v zanechání všeho uchopování. V boji se světem zůstal zde konečně člověk vítězem, bezpočátečný osud došel definitivně klidu.

Buddha pravil: „Jsou asketi a brahmani, mniši, kteří mne obviňují nesprávným, nicotným, falešným a neskutečným způsobem: Nihilistou jest asket Gotamo! Jsoucího tvora zničení, zrušení, přestání učí! - Co nejsem, čemu neučím, z toho obviňují mne oni asketi a brahmané nesprávným, nicotným, falešným, neskutečným způsobem: nihilistou jest asket Gotamo! Jsoucího tvora zničení, zrušení, přestání, učí! - Od počátku, mniši, právě tak jako dnes, učím strasti a strasti zanechání.“ -

Pochod odpoutání od světa, od všech uchopovacích možností, zřejmých a skrytých, duchovních i tělesných, počíná zachováváním pěti „sila“: člověk zdržuje se braní života, braní nedarovaných věcí, necudnosti, nesprávné mluvy a používání omamných prostředků, zvláště alkoholu. To jest prvním, hrubým krokem. Dále bdí vědomě nad branami smyslů a nedopustí uchycení se žádnému dojmu chtěče. Formy líbivé a milé nesmí lákati oka, zvuky ucha, pachy nosu, chutě jazyku, doteky hmatového těla a pojmy sebe vznešenější nesmí lákati myšlení, To vše jest oblastí smrti, pastvištěm smrti, neboť z toho všeho nová zrození

povstávají, jimž pak nové smrti následují. Člověk takový jest umírněný v jídle, nepřijímá potravu pro požitky, pro blahobytný pocit, nýbrž pouze aby tělo udržel pro vedení spásného života. Jako ránu olejem opatříme, aby se hojila, jako kolo vozu namažeme, aby se otáčelo, podobně pouze přivádí člověk ten tělu potřebnou potravu. Další krok spočívá v oddání se bdělé pozornosti, v omezení spánku na potřebnou míru, aby zdraví těla nebylo porušeno. A jako ruku ruku myje, tak očisťuje se správné vědění správnou životosprávou a tato správným věděním. čím čistší vedení života, čím oproštěnější od strusek a nečistot obyčejného života, tím propustnější a schopnější stává se organismus ku přijetí správného vědění, a čím vyšší stupeň vědění toho, tím povolnější člověk, k vedení správného života; co zpočátku zdálo se býti odporným, a čemu člověk se podroboval za vzdechů a slz, bude pak konati lehce a radostivě, stoupaje od stupně k stupni až k dosažení cíle, nibbana.

Nibanna značí: vyhasnutí, nic více. Kdyby se někdo ptal, čím jest člověk odškodněn za takovou neslýchanou oběť, nenaučil se dosud buddhisticky myslet. Člověk takový vězí dosud v okovech svého Já, a pokud jest jimi poután, jest mu život v té či oné formě zajištěn a nibbana vzdálena. Neboť o jakou oběť se vlastně jedná? Za to, že bezpočátečný stav strasti přestane, není odškodnění, a dosažení toho nepotřebuje také odškodnění. Život jest uchopováním, duchovně-tělesným uchopováním beze zbytku. Uchopování jest nedostatkem, hladem, nevyrovnaností, strastí, a může přestat. Že jsou současně spoluobětovány ony bezpočetné, zdánlivě vznešené a užitečné plody duchovního života lidského, není jinak možno. Kdo odřízne peň stromu, odřízne i plody jeho. Co může skutečnost za to, že jest takovou, jakou jest?

Dokud člověk nenabyl jasně o podstatě života, jest tvrzení proti tvrzení, optimismus proti pessimismu, Nietzsche proti Schopenhauerovi. Jednomu jest věčnost nejvyšším blahem, druhému nejhlubší strastí a oba marnotratně rozhazují své důvody a oba mohou dokázat správnost svého stanoviska se stejnou důrazností.

A co jest vlastně život podle názoru Buddhy? Jest uchopováním tělesným i duchovním v přísně skutečném smyslu slova toho. Buddhismus učí, že nynější život jest nyní a v každém dalším okamžiku konečným článkem bezpočátečné řady životů, že odpovídá působení života předešlého a okamžiků předešlých, a současně určuje svým nynějším působením druh a úpravu okamžiků budoucích a života budoucího. Není zde tudíž ani bezpočátečného předurčení, praedestinace, nevysvětlitelného rozhodnutí božského, ani čistě fyzikálního pochodu, pouhého spádu jako u padajícího kamene nebo tekoucí vody, nýbrž jest zde pochod ur-

čující vždy znovu sám sebe ze svých podmínek, pochod vzrůstu. Žádný kismet vševedoucího boha, nebo slepé přírody, nýbrž kamma, individuální působení v myšlenkách, slovech a činech, krátce individuální charakter procesu. Jako jest život, jakožto bezbytný uchopovací pochod, čistou nutností vznikání, tak jest i možností zaniknutí, zrušitelností, a konečným cílem opravdového myslitele jest uskutečnění této zrušitelnosti. To však není žádným účelným aktem vůle, jak jest ku př. u náboženství víry, které účel, užitek v sobě chová, nýbrž jest uskutečňujícím se myšlenkovým souzvukem se skutečností. Člověk cíle dosáhnuvší ukončuje poslední svou existencí bezpočátečnou řadu svých znovuzrození navždy; nekyne mu nebe, nehrozí mu peklo, není pro něho ani tento svět, ani t. zv. onen svět, ani čehosi mezi tím. Jako vyhaslá hvězda může zářiti v dálavách Vesmíru lidskému oku ještě jistou dobu, podobně dožívá takový člověk ještě poslední chvíle, až staré kamma, výsledek dřívějšího působení, myšlení, které toto tělo ještě pohromadě drží, jest spotřebováno. Takový člověk „odložil své poslední tělo“, jelikož není více uchopovacího chtíče, který by si nové tělo zhotovil; a jeho zhasnutí jest poctivé, skutečné, bez jakýchkoliv zbytků.

Lidský svět, manussa-loka, jest určitou zvrstvenou vrstvou působení, z které tvorové přecházejí podle svého konání do vrstev spodních a svrchních, vlastně správně řečeno méně hodnotných a hodnotnějších. Určité konání může vyvrátí k znovuzrození v oblasti zvířat, jiné v oblasti božské. Oblast božská neznačí však zjemnělý pokračující pochod, který by končil v rozprchnutí se beze zbytku a učinil nibbanam podle theosofického způsobu výsledkem automaticky pokračujícího spádu, nýbrž jedná se zde o svěhlavý pochod vzrůstu, který logicko-racionálně ve svém dalším vývoji jest nevypočitatelný. Čistě schematicky vrství se nad oblastí lidskou ovšem různé božské světy, avšak nikterak jako vyšší stav o sobě, kterému musí nejbližší vyšší následovati, nýbrž konání, kamma, kammický vzrůst, může z těchto oblastí způsobiti opětůný pád dolů do nejspodnějších vrstev zvířecího světa a hlouběji. Možno ovšem schematicky-popisně zříditi žebřík od nejspodnějšího pekla až do nejvyššího nebe Brahmy právě tak, jako možno zříditi čistě schematicky-popisně stupnici od nejnižšího živočicha až k člověku, ale chtěl-li by někdo v této stupnici spatřovati biologickou vývojovou linii, přišel by do téhož rozporu se skutečností, do něhož darwinismus upadl, jestliže ze své stupnice pouze ten důsledek odvozuje, že člověk pochází z opice. Člověk nepochází z opice, nýbrž ze svého konání, a tu se ovšem může tu a tam státi, že v určitém případě z opice pochází, nikoliv však jako logické pravidlo a přírodní zákonitost, nýbrž jako zvláštní případ působení, kamma. –

Avšak i nejvyšší oblast Brahmy jest podle buddhistického poznání stejným pochodem v samsaro, není nebem o sobě, žádným „oním světem“, ničím věčným na oné straně vezdejší pomíjejícínosti, nýbrž taktéž pouhým stupněm životním, nerozdílným od ostatních stupňů jakostně, kvalitně, nýbrž pouze početně, kvantitativně, neslýchaně dlouhou dobou svého rozkvětu.

Mnozí se budou tázati, kde jest v tomto tvrzení obsah skutečnosti a je-li zde vůbec. Z vlastního prožití nevíme o tom pranic. Víme pouze, že všechno dění v samozákonnosti sebe samo sbaluje, vrství; jako voda v pádu se vždy v kapku kulatí, tak musí se různé oblasti samy ze sebe vrstvit. Bylo by jistě svémocnou a omezenou představou, že naším světem, který zkušenostně známe, všechny možnosti jsou vyčerpány. Jako zvuková stupnice jde nahoru i dolů přes lidské sluchové vnímání, podobně i možnosti životní ve Vesmíru, které se utvářejí podle vnitřních předpokladů a vnějších okolností.

Některé z předeslaných statí zvou k meditaci, a budou pouze soustředěným přemítáním v tichu pochopeny. Jsou zde také proto uvedeny, aby čtenář při pokuse přesvědčil se o těkavosti svého myšlení a nesnadnosti koncentrace duchovní, a přiveden byl k cviku v soustředění ducha a k přesvědčení, jakou sílu a možnost duch soustředěný v sobě chová.

Za doby Buddhovy mělo brahmanství zajisté velikou moc a značný vliv, a zřízení jeho kněžské kasty nebylo snad nikde spojeno s takovou uzavřeností, jako v staré Indii. Hermeticky bylo nebe uzavřeno celému národu včetně krále, a od toho nebe měl pouze brahman klíč. Předlouhá doba podobné náboženské vlády a její znovuoživení ke konci prvního tisíciletí našeho letopočtu, když před tím brahmanismus byl buddhismem vytlačen, dá se vysvětliti mezi jiným i ctnostmi, které byly opravdu vlastní tehdejší kněžské kastě. Brahmané vyznačovali se věděním a láskou k ctnosti, a věřili sami tomu, co národu hlásali. Podrobovali se týž, ba tvrdším zákonům jako národ. Byli jako oni velcí vojevůdci, kteří v době nouze berou na sebe strádání jako jejich prostý vojín.

Nad celou Indií ležela tehdejší atmosféra chmurné religiosity. Brahmané, v uvědomění možných strastí v příštích svých existencích zaviněných vlastním případným konáním, hledali spásu v askesi, jejíž zvláštnosti a výstřelky jsou jedinečné v dějinách světových. Všude byly zřízeny brahmanské školy, filosoficko-religiózní sekty, z nich jedna překonávala druhou rozsahem a výší sebetrýznění. Horlivost ta byla tak

mocnou, že nebylo ani zkoumáno, zda základ, na němž cesta k nebi byla stavěna, jest také správný, a zda předpoklady, na nichž výpočet nekonečnosti spočíval, jsou skutečné. Křečovitě dral se každý pouze vpřed, a nepředloženým postupem byly jen chyby zvětšovány.

Myšlenkový pochod duchovní Indie byl tehdáž takovýto: každý čin přinese neodvratně svůj důsledek, čin dobrý odměnu, čin špatný trest. Bohům přinesené oběti mají odměnou zrušení následků hříchů. Jestliže se pokračuje v oběti po odpykání hříchů, musí nastati jistý přebytek zásluh, který žádný bůh nemůže vzít, a pomocí jeho vymkne se člověk při nejmenším libovůli božské. Samotrýznění bylo nejvyšší a nejúčinnější obětí; pokračuje-li se v ní s patřičnou vytrvalostí a intenzitou, vzroste asketovi určitá částka suverenní moci, která ho stále více přibližuje bohům, činí ho stále více podobna bohům, ba přivede ho v stav, v němž bohy může donucovati. Mythologie vypráví o bratrském páru Sunda a Upasunda, kteří chtěli získati božské oblasti. Hrůzným sebetrýzněním hledí donutiti božstva k tomu, a již již počíná se účinek moci jejich kajcností dostavovati a říše nebeských tvorů se kolísá, když nesmírná přemíra jejich zásluh vlastní vinou přivedena v niveč. V nejvyšší nouzi vysílají bozi krásnou Tilotammu; to tam odříkání, láska vzplane v obou bratřích a v zuřivé zášti se navzájem potírají. Tak chápána byla v brahmanské Indii askese, vlastní vůlí podstoupená strast. Věřilo se, že v askesi obsažen jest žebřík vedoucí do oblasti nebeské a že vše záleží pouze na tom, kající činy prováděti v dostatečné míře a do náležité výše. Proto vyvinula se ona raffinovanost sebetrýznění, na kterouž pohlíží Evropan s údivem a nepochopením.

Nedostatek historického smyslu, smyslu pro věci reální, jest význačným tahem indického charakteru. Ind žil vždy ve světě fantasie, který si utvořil a v němž bylo mu dobře. Byl velký v tom, že vždy znovu nové věci ze sebe produkoval bez schopnosti posouzení, je-li jejich východisko také správné. Tak povstaly skvělé vzdušné zámky, ony prapodivné zrůdnosti, při nichž schází však živý styk se zemí, s pozemským okolím. I asket Gotamo šel z počátku touto hlubokou, miliony předchůdců vyšlapanou cestou. I on pil z poháru askese, ba sestoupil zde do nejnižších hlubin, takže sám musil konečně prohlásiti: dále jíti nelze! Avšak mocným pohybem vyšvihuje se pojednou do výše, a jako potápěč, bez dechu, skoro udušen, s hlubin přináší skvělou perlu, učení o stezce středu, učení o pomíjení extrémů.

V buddhismu, v přesné jeho výstavbě spočívá něco zcela neindického, což platí zejména o učení pomíjení výstřelků. Něco podobného bylo v Indii neznámo; působilo jako náhlý přechod z moll do dur a příkrost

přechodu způsobila, že mnohým zdála se býti harmonie Buddhových myšlenek pazvukem ve chvění duchovního života oné doby.

Proto slyšíme jak Buddha obžaloby v ohledu tom se zvláštním důrazem odmítá. Známa jest obžaloba bývalého mnicha Buddhova jménem Sunakkhatta, že Buddha‘ odmítá askesi, ji zanedbává a hloubáním nahraňuje. Tato výtky byla za poměrů tehdejších časů tím pádnější, že byla ovšem oprávněna. Buddha vykázal askesi místo v Indii dosud neznámé a měl odvahu askesi jako samoučel zavrhnouti, ba zakázati. A tu vidíme Buddhu, jak plnou pádností a přesvědčivostí svých vývodů k výtkám odpovídá; zde bylo třeba ukázati, že nebyl odstrašen z důvodů osobních od útrpné askese, nýbrž že proniknul až ke dnu a nejkrajnější hranici její, až k nejzazší mezi asketického myšlení, což jako jedině přirozené a možné ukončení ze sebe reakci vydá, jako v organickém životě jed konečně svůj vlastní protijed vyrábí.

Buddhovými názory byl nad brahmanskou askesí vyřčen rozsudek. Askese v systému Buddhově byla zcela jinou věcí, a jako ve všem, tak i zde jeví buddhismus snahu obrátiti se od věcí vnějších do nitra. Zduchovněním pojmu askese pozbyla askese své ostrosti, neboť nebyl pravým asketem, kdo své tělo trýznil, nýbrž kdo své srdce od nectností vyžehnul. Buddha připustil askesi pouze tak dalece, pokud mnichu sloužila k podpoře jeho horlivosti při kráčení za nejvyšším cílem; sloužila tomu, aby při balancování na úzké stezce ctnosti udržovala rovnováhu. Askese nenesla, jako v brahmanismu, plod sama v sobě, byla pouhou pomůckou. Podřízené místo, které Buddha askesi vykázal, bylo činem zcela neindickým: „Nedá se právě, bratře Gotamo, blaho blahem získati, nýbrž strastí možno blaha dosáhnouti“, pravili tehdaž indiští asketi Buddhovi vzhledem k panujícímu indickému nazírání.

Možno říci, že upuštění od askese a její dobrovolné strasti zůstalo vždy v Indii nepopulární věcí. Od tisíciletí byla Indie zemí, v níž pochopení lidské strasti se nejkrajnějším způsobem projevuje, ba stalo se dědičností indickou rassovou zvláštností. A jako u mnohých národů anomálie ve stavbě lebky nebo v útvaru obličeje se oceňují jako národní vlastnost a později za krásu platí, tak dělo se v Indii s touto anomálií duchovní oblasti. I indický epos okrášluje své hrdiny schopností trpěti, jsou „božskými trpiteli“ nikoliv nedobrovolného druhu Homerova Odyssea, nýbrž utrpení zaujímá zde místo nejvyšší ctnosti.

Jest jisto, že buddhismus ve své čisté formě se neoddával přemíře askese. Teprve ve své zkažené formě v Tibetu a Nepalu, po svém splnutí s kultem Šiva, vykazuje opět zvyky indického šramana. Avšak askese v severském buddhismu představuje se zvláštní formou. Kajícnost byla

prováděna, jako v brahmanismu, pro nabytí nadpřirozených sil, siddhi, jichž však nemá být použito k dosažení vlastní bezstrastnosti, k dosažení nirvany, nýbrž ke konání milosrdenství ve velkém měřítku. V mahayana nebylo uspokojení nad cílem vytčeným Buddhou, přivést sám sebe v jistotu, nirvanu, nýbrž v bezmezném pocitu milosrdenství byla snaha působiti pro dobro všech a státi se proto sám Buddhou. V původním buddhismu šlo vždy pouze o vlastní záchranu, o níž se musil každý jedinec sám starati, a nikoliv o spásu druhých. „Nevzdávej se vlastní spásy pro dobro cizí, byť i velkým bylo“, - praví Dhammapada, t. j. neispíše Buddha sám. A meditujeme-li nad touto větou, najdeme lehce důvody, které jediné správné stanovisko to potvrzují; spasitelská činnost, mimo poučení individua, byla Buddhovi cizí. Přes to jest v systému mahayana sebetřýznění na ideálnějším stupni, nežli v brahmanismu. Nabývá zde oné nadlidské formy, jak jest udána v knihách Džatakam, legendárních historkách z dřívějších existencí Buddhy a v nich vykonaných skutcích lásky. V bezpočetných vyobrazeních možno nalézt známé legendy ty na zdech buddhistických klášterů a ceylonských buddhistických skalních templů, jichž nechutnost závodí s počtem reprodukcí. A vždy opět, po tolika stoletích, vyluzují ony legendy na jevištích Ceylonu a Birmy očím diváků proudy slz.

Za daných poměrů v Indii, s hrůzně přísnou askesí brahmanskou, odráželo se ovšem Buddhovo učení o zanechání všech výstřelků příliš ostře, než aby učenníkům Buddhy ušetřena byla příslušná výtku. Bráhmanský kající, muni, který nah, pokryt popelem a nečistotou v prachu sedí a svoji umrtvenou smyslnost světu na odiv staví, nebyl ovšem nikdy buddhistickým ideálem. V tiché jednotvárnosti plyne život bhikkhu, buddhistického žebravého mnicha. Nemá starostí o tělesné potřeby, v tichém dvoře kláštera, stranou uličního hřmotu jest jeho malá komůrka, před níž kolébají štíhlé palmy areka v monsunu své zelené vrcholky. V zděném věnci stojí památný fíkovník, a jeho věčně se chvějícím listovím zní tajepný šum. Vše zde pracuje k tomu, aby duchu byla dána možnost a příležitost k soustředění, k obrácení se do sebe sama. Buddha zakládá své učení na vědění, kterého možno dosíci klidným uvažováním postupně; ba možno skoro říci řemeslně. Solidní, prosaický van věje učení. Trpělivost a klidná houževnatost jsou zde křídly, která vznášejí.

A učení to jest také cestou středu, což značí odmítati výstřelky v obou směrech. Také z důvodu toho jsou mnohé pojmy buddhistické stavby učení dány negativními výrazy. V mnohých překladech přehlíží se hluboký smysl této negace, a místo ní uváděna pozitivní definice, která sice

není nesprávnou, avšak také není správnou, neboť obrazí v sobě pouze část myšlenky. Positivace výrazu vede v takových případech k negativaci smyslu. Kdyby ku př. o jisté krajině bylo řečeno, že „není zelená“, byl by za tímto negativním výrazem smysl, že krajina ona může být vším jiným, nikoliv však zelenou. Kdo by však z toho chtěl vyvodit pozitivní důsledek: „krajina jest červená“, negoval by všechny jiné možnosti, tudíž pozitivním výrazem vyvolal by negativní smysl. Tak výraz „aničča“ značí doslova „ne-stálý“ a praví, že vše jest ve stavu dění, stávání se. Toto jednoduché věcné zjištění bývá Evropanem interpretováno jednostranně a zbarveně v dogma pessimismu a zničení, při čemž se zapomíná, že změna nejen zánik, ale i vznik v sobě zahrnuje, že není pouze smrt symbolem pomíjivosti, nýbrž i život. Kdo pozoruje aničča a anatta s hlediska úzce omezeného osobního obzoru, tomu mají tyto pravdy ovšem hořkou příchuť: aničča stane se pouze postulátem zničení, anatta nicotnosti a bezcennosti. Mudrc nepozoruje však tyto věci s ohledem na svou strast a slast, nýbrž s klidem člověka jasně patřícího a nad nimi stojícího. Jako chemik zjišťuje: tyto látky mají ty a ony vlastnosti, působí vzájemně na sebe tak a onak, tak zjišťuje Buddha znaky světového dění. Nelpí na světě ani žádostivostí po něm, ani odporem k němu.

Zde vězí také jeden z rozdílů mezi buddhistou a křesťanem. Kdežto buddhista běře svět jako danou veličinu a objektivně se hledí s ní vypořádati, hledí křesťan tento svět, na stranu zla patřící, od sebe odvrhnouti ve prospěch lepšího onoho světa. Buddhistovi není svět ani dobrým, ani špatným, jedině člověk v něm může být dobrým nebo špatným. A jestliže se vycituje poměr člověka k světu jako dukkha, strasti plný, nedostačující, jest to proto, že se málo komu podaří aničča a anatta bez předsudku prohlédnouti, neboť avidža, nevědomost, jest základním nedostatkem lidstva. Dukkha jest universální, pokud každý tvor pociťující strasti jest podroben; není však universální v tom smyslu, že by nebylo zrušitelné, překonatelné. Není vlastností vnějšího světa, nýbrž produktem našeho usměrnění.

BUDDHOVA CESTA K OSVÍCENÍ.

Volná úprava z Buddhových řečí.

Tak jsem slyšel: Jednou oslovil Buddhu jistý mnich takto: „Rozjímal jsem, pane, v sobě: nelze blaha za blaho získati, za strast lze blaha dosáhnouti!“ -

„I já, mnichu, rozjímal jsem před svým plným probuzením, dosud neosvícený, o osvícení zápolící, takto: nelze blaha za blaho získati, za strast lze blaha dosáhnouti! A proto po jistém čase, v plné svěžesti, černovlasý, v prožívání šťastného mládí, v mužném věku, proti vůli naříkajících rodičů, s ostříhaným vlasem a vousem, v žluté roucho oděn, opustil jsem domov a odešel v bezdomoví. Stal jsem se mnichem hledajícím pravého dobra a pátrajícím po nesrovnatelné nejvyšší stezce míru. Odebral jsem se k asketu Alaro Kalamovi a takto k němu promluvil: „Chtěl; bych, bratře Kalamo, vésti život asketa u tebe a tvého učení.“ - I dostalo se mi odpovědi: „Zůstaň, ctihodný! Učení mé jest takového druhu, že rozumný muž i během krátké doby je pochopí, ovládne a si osvojí.““ - A pochopil jsem, bhikkhu, během krátké doby učení to a sdělití je mohl, pokud rty a slovo k tomu stačí, jako starší učenníci, rozuměl mu a prohlédl je jako ostatní. Na to vznikla ve mne tato myšlenka: Zajisté nehlásá Alaro Kalamo svoje učení, aby vzbudil pouze Víru; sám ze sebe je pochopiv a ovládnuv, osvojil si učení to; zajisté žije Alaro Kalamo vskutku v porozumění, v prohlédnutí jeho. I odebral jsem se k němu a pravil takto: „Jak dalece vykládáš, bratře Kalamo, svoje učení, jako ten, který sám ze sebe je pochopil a uskutečnil?“ - Na otázku tu předvedl mi Alaro Kalamo oblast docelaničeho. - I uvážil jsem: Ani Alaro Kalamo nemá důvěry, já však mám důvěru; ani Alaro Kalamo nemá vytrvalosti, já však mám vytrvalost; ani Alaro Kalamo nemá vhledu, já však mám vhled; ani Alaro Kalamo nezná sebeponoření, já však znám sebeponoření; ani Alaro Kalamo nemá moudrosti, já však mám moudrost. Což kdybych se pokusil osvojiti si zcela učení jeho, aby se mi zcela ujasnilo? A během krátké doby, záhy, pochopil jsem učení to, je ovládl a si osvojil. Na to zašel jsem k Alaro Kalamovi a pravil: „Pochopil jsem, bratře Kalamo, učení. tvé, je ovládl a si osvojil“, - načež Alaro Kalamo odvětil: „Šťastni jsme, bratře, zříme-li podobného pravého asketa!“ Jak hlásám učení to, tak jsi si je osvojil, jak jsi si je osvojil, tak je hlásám! Jak znám já učení to, tak znáš je i ty; jak znáš ty učení to, tak znám je i já. Pojď, bratře, společně

ujmeme se tohoto zástupu učedníků!“ A tu vznikla ve mne tato myšlenka: Kalamovo učení nevede k odvrácení, k obratu, k zániku, k zrušení, k prohlédnutí, k probuzení, k vyhasnutí, nýbrž pouze k znovuzrození v oblasti docelaničeho. - Proto nalezl jsem učení to nedostatečným a neuspokojen od něho se odvrátil. -

Odebral jsem se na to, hledaje pravého dobra, pátraje po nesrovnatelné nejvyšší stezce míru, k Uddakovi, synu Ramy, a takto k němu pravil: „Chtěl bych, bratře Ramo, vésti život asketa u tebe a tvého učení,“ - načež dostalo se mi odpovědi: „Zůstaň, ctihodný! Učení mé jest takového druhu, že rozumný muž i během krátké doby je pochopí, ovládne a si osvojí.“ - A pochopil jsem, bhikkhu, během krátké doby učení to a sdělití je mohl, pokud rty a slova k tomu stačí, jako starší učenníci, rozuměl mu a prohlédl je jako ostatní. Na to dostavila se myšlenka: Zajisté Ramo nehlásá svoje učení, aby vzbudil pouze víru; sám ze sebe je pochopiv a ovládnuv, osvojil si učení to; zajisté žije asket Ramo vskutku v porozumění, v prohlédnutí jeho! I odebral jsem se k němu a promluvil takto: „Jak dalece vykládáš, bratře Ramo, svoje učení, jako ten, který sám je pochopil a uskutečnil?“ - Na otázku tu předvedl mi asket Ramo oblast rozhraní možného vnímání. I uvážil jsem: Ani Ramo nemá důvěry, já však mám důvěru; ani Ramo nemá vytrvalosti, já však mám vytrvalost; ani Ramo nemá vhledu, já však mám vhled; ani Ramo nezná sebeponoření, já však znám sebeponoření; ani Ramo nemá moudrosti, já však mám moudrost. Což kdybych se pokusil osvojiti si zcela učení jeho, aby se mi zcela ujasnilo? A během krátké doby, záhy, pochopil jsem učení to, je ovládl a si osvojil. - Na to zašel jsem k Ramovi a pravil: „Pochopil jsem, bratře, učení tvé, je ovládl a si osvojil,“ - načež asket Ramo odvětil: „Šťastni jsme, bratře, zříme-li podobného pravého asketa! Jak hlásám učení to, tak jsi si je osvojil, tak je hlásám! Jak znám já učení to, tak znáš je i ty, jak znáš ty učení to, tak znám je i já! Pojd', bratře, staň se hlavou tohoto zástupu učenníků!“ - A tu vznikla ve mne tato myšlenka: Ramovo učení nevede k odvrácení, k obratu, k zániku, k zrušení, k prohlédnutí, k probuzení, k vyhasnutí, nýbrž pouze k znovuzrození v oblasti rozhraní možného vnímání. - Proto nalezl jsem učení jeho nedostatečným a neuspokojen od něho se odvrátil -

Putoval jsem pak, hledaje pravého dobra, pátraje po nesrovnatelné nejvyšší stezce míru, zemí Magadha od místa k místu a přišel v blízkost města Uruvela. Tam spatřil jsem rozkošný koutek země: zvoucí lán lesa, jasně proudící řeku, kol dokola louky a pole a nablízku vesnici vhodnou pro obcházení za almužnou. I přemítal jsem: Věru rozkošný jest tento kousek země! Vhodný jest ušlechtilému muži, který po askesi touží, k

prodlévání! I usadil jsem se zde. - A vynořila se ve mne tři srovnání, přirozená, dříve dosud neslyšená: Kdyby někdo hodil provlhlé, vodou nasáklé poleno do vody a k polenu tomu přistoupil by muž s kusem suchého dřeva, aby třením obou oheň vyvolal, světlo způsobil, co myslíš, bhikkhu, podařilo by se mu jeho počínání?“ -

„Zajisté nikoliv, pane! Ono poleno jest vlhké, vodou nasáklé a do vody hozené! Všechna námaha a trampota onoho muže byla by marná!“

-

„A právě tak, bhikkhu, děje se oněm asketům a kněžím, kteří neodvyklí tělu a přáním, kteří vnitřně nezapudili, nevyžehnuli, co při jejich přáních jest chtíčem vášní, opojením, žízní, horečkou žádostivosti. Doznají-li oni asketi a kněží bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou neschopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení. A i když nedoznají bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou i pak neschopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení. - Toto srovnání bylo prvním srovnáním, přirozeným, dříve dosud neslyšeným.

Na to vynořilo se ve mne, bhikkhu, druhé srovnání, přirozené, dříve dosud neslyšené. Kdyby někdo hodil provlhlé, vodou nasáklé poleno na zem daleko od vody, a k polenu tomu přistoupil by muž s kusem suchého dřeva, aby třením obou oheň vyvolal, světlo způsobil, co myslíš, bhikkhu, podařilo by se mu jeho počínání?“ -

„Zajisté nikoliv, pane! Ono poleno jest vlhké, vodou nasáklé, a i když leží na zemi mimo vodu, přece všechna námaha a trampota onoho muže byla by marná! -

A právě tak, bhikkhu, děje se oněm asketům a kněžím, kteří odvykli sice tělu a přáním, kteří však vnitřně nezapudili, nevyžehnuli, co při jejich přáních jest chtíčem vášní, opojením, žízní, horečkou žádostivosti. Doznají-li oni asketi a kněží bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou neschopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení. A i když nedoznají bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou i pak neschopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení. - Toto srovnání bylo druhým srovnáním, přirozeným, dříve dosud neslyšeným.

Na to vynořilo se ve mně, bhikkhu, třetí srovnání, přirozené, dříve dosud neslyšené. „Kdyby někdo hodil suché, vypráhlé poleno na zem daleko od vody, a k polenu tomu přistoupil by muž s kusem suchého dřeva, aby třením obou oheň vyvolal, světlo způsobil, co myslíš, bhikkhu, podařilo by se mu jeho počínání?“ -

„Zajisté, pane! Ono poleno jest suché, vypráhlé, a leží na zemi da-

leko vody!“ –

„A právě tak, bhikkhu, děje se oněm asketům a kněžím, kteří odvykli tělu a přáním, kteří také vnitřně zapudili, vyžehnuli, co při jejich přáních jest vůlí, chtičem vášní, opojením, žízní, horečkou žádostivosti. Doznají-li bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou schopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení, A i když nedoznají bolestných, žhoucích, hořkých pocitů, jsou i pak schopni k vědění, k jasnému patření, k nesrovnatelnému probuzení.“ – Toto srovnání bylo třetím srovnáním, přirozeným, dříve dosud neslyšeným.

Na to vzešla ve mne tato myšlenka: Což kdybych se sevřenými zuby a k čípku přitisknutým jazykem myšlením potlačil, zkrušil, zdrtil hnutí svojí mysli? A když jsem se sevřenými zuby a k čípku přitisknutým jazykem myšlením potlačil, zkrušil, zdrtil hnutí svojí mysli, vyrazil pot z mého podpaží. Jako když by silný muž uchopil slabšího muže za hlavu nebo ramena a stlačil ho, zkrušil, zmáčknu k zemi dolů, právě tak vyrazil pot z mého podpaží, když jsem se sevřenými zuby a k čípku přitisknutým jazykem myšlením potlačil, zkrušil, zdrtil hnutí svojí mysli. Působivou byla sice moje síla neohebně; zaručena pozornost, nezmatena; avšak čilé bylo moje tělo, neuklidněno touto bolestnou askesí. -

Na to vzešla ve mně tato myšlenka: Což kdybych se ponořil do meditativního patření při zrušeném dýchání? A tu zadržel jsem vdechování a vydechování ústy a nosem, načež dostavilo se v uších mocné hučivé znění proudění krve. Tak jako nadmutý měch kovářský mocný hukot vydává, tak povstalo při zadržení vdechování a vydechování v uších mocné hučivé znění proudění krve. Působivou byla sice moje síla neohebně; zaručena pozornost, nezmatena; avšak čilé bylo moje tělo, neuklidněno touto bolestnou askesí, -

Na to vzešla ve mně tato myšlenka: Což kdybych se ještě hlouběji ponořil do meditativního patření při zrušeném dýchání? A tu zadržel jsem vdechování a vydechování ústy, nosem a uchem, načež narazily mocné proudy na téměř mojí lebky. Tak jako když silný muž ostrou špičkou dýky lebku zpracovával, tak narážely mocné proudy na téměř mojí lebky, když zadržel jsem vdechování a vydechování ústy, nosem a uchem. Působivou byla sice moje síla neohebně; zaručena pozornost, nezmatena; avšak čilé bylo moje tělo, neuklidněno touto bolestnou askesí. -

Na to vzešla ve mně tato myšlenka: Což kdybych se ještě hlouběji ponořil do meditativního patření při zadrženém dýchání? A tu zadržel jsem vdechování a vydechování ústy, nosem a uchem, načež dostavily se v hlavě omračující pocity, Jako když by silný muž bičoval hlavu pruhy pevného řemene, tak dostavily se v hlavě omračující pocity, když zadr-

žel jsem vdechování a vydechování ústy, nosem a uchem. Působivou byla sice moje síla neohebně; zaručena pozornost, nezmatena; avšak čilé bylo moje tělo, neuklidněno touto bolestnou askesí. -

Na to oddal jsem se trýznivé tělesné askesi. Stal jsem se neoblečen-cem, nespoutancem, pojídačem z ruky, nepřipustil darování; výhod, poz-vání, nezvídal jsem po plném hrnci nebo míse, za práh a mříž, nevzal ničeho od pojídajících ve dvou, od těhotné ženy, od kojící ženy, od ženy přicházející od muže, stál-li při tom pes, když mouchy kolem poletova-ly, nejedl jsem masa ani ryby, nepil pálenky aniž kvašeného ovesného nápoje.

Přijímal jsem potravu pouze jednou denně, pouze každý druhý den, pouze každý sedmý den, a tak přísně dodržoval postní předpisy rozvr-žené na půl měsíce. Živil jsem se bylinami a houbami, divokou rýží a zr-ním, semeny a jádry, rostlinným mlékem a pryskyřicí stromů, travinami, kravským hnojem, kořeny a plody lesa a spadlým ovocem. Nosil jsem konopnou košili, žíněnou košili, roucho slátané z hadrů, sebraných na hřbitově na ulici, halil se v hadry, kůže, kožišiny, opásal se pletencem z trávy, kůry, listí, skrýval pohlaví pod koženou zástěrou, pod štětina-tou zástěrou, pod křídlem sovím. Vytrhával jsem si vlasy a vousy podle pravidel. Stál jsem pouze, opovrhnul sedadlem a ložem. Seděl jsem na patách, pěstoval kázeň tu. Uléhal jsem na trnové lože a i jinak vykonával trýznivou askesi; nechal jsem nahromaditi na těle několikaletou nečisto-tu a prach až k odpadnutí.

Prchl jsem do lesa a setrval v něm; spatřil-li jsem pastevce, člově-ka sbírajícího byliny a roští, nebo dřevorubce, prchal jsem dále z lesa do lesa, z háje do háje, aby mne neviděli a já jich neviděl. A když pastevci poodešli, sešel jsem k stádu, k připoutaným kravám, a sbíral do hliněné-ho hrnce jako potravu hnůj mladých ssajících telat. Odebral jsem se dále do lesa, plného hrůzy a děsu, abych v něm přebýval; zde v divočině pa-novala příšernost, že nespasenému člověku vlasy hlavy se ježily. Těžko lze žíti v hlubokém lese, na odlehlých místech, těžko pěstovati samotu a opuštěnost; neb lesní úžlabiny způsobují, že obyčejnému člověku srdce v těle se staví a usedá. A vyhledal jsem za jistých vykřičených nocí, za úplňku a nového měsíce, za prvé a poslední čtvrti, hroby v lesích, hájích, pod stromy, a prodléval v samotě na místech hrůzy a děsu. Tu seděl jsem; když táhla laň neb koroptev stiskla větévku, neb vítr setřás suché listí, a při šelestu vzniklém dostavil se strach, vzdoroval jsem, odolal strachu tomu, překonal ho. Během studených nocí v zimě, za mrazu, zdržoval jsem se na mýtině a za dne v houštině; a v létě za doby parna za dne na mýtině, v noci v houštině. Putoval jsem k pohřebišti a uložil se

na hromadě tlejících a zahnívajících kostí; sem přišly děti pastevcovy, plily na mne, pomohly mne, poházely nečistotou a bodaly ostrou slámou v uši; však zlá myšlenka nepovstala proti nim pro jejich počínání.

Na to vznikla ve mne tato myšlenka: Což kdybych požíval pouze zcela málo potravy, dlaň fazolové kaše, nebo hrachové kaše, nebo čočkové kaše? A když jsem po jistou dobu pouze zcela málo potravy požíval, zhubenělo neobyčejně moje tělo. Jako suchá, uvadlá třtina byly ruce a nohy, jako uzle na stéblech travin byly klouby údů, Jako stopa velbloudova kopyta byl zadek těla, jako uzlovitý provaz jevila se páteř obratlemi. Jako při rozpadávající se staré boudě stropní trámy sem tam ven vyčnívali, čněla žebra. Jako v hluboké studni vodní hladina mizivou se býti zdá, tak jevil se hluboce v očních důlcích zapadlé zraky. Jako tykev naříznutá v žáru slunce vadne a se scvrká, tak vadla a se svrkla kůže těla. A když dotkl jsem se kůže břicha, nahmátl jsem obratle páteře, a když vložil jsem ruku na páteř, dotýkal jsem se kůže břicha; tak zblížily se břicho a páteř požíváním zcela málo potravy. A když chtěl jsem vyprázdniti střevo a vypustiti moč, padl jsem slabostí ku předu. Když chtěl jsem tělo posílití třením údů, vypadávaly v kořenu vyhnílé chlupy z kůže ven.

Tehdáž spatřili mne lidé a pravili: „Zmodral asket Cotamo! Nezmodral asket Gotamo, ale zhnědnu! Ani nezmodral asket Gotamo, ani nezhnědnu, ale sežloutnu!“ - Tak zachvácená byla jasná, čistá kůže těla požíváním zcela málo potravy.

Na to vzešla ve mne tato myšlenka: Necht' pocítili asketi a mniši jakýchkoliv bolestných, žhoucích, hořkých pocitů v minulosti, pocítují v přítomnosti, pocítí v budoucnosti: toto jest nejvyšší askesí, dále jíti nelze! - A přece nedosáhl jsem hořkou, bolestnou trýzní tou spásného vhledu, dostačujícího k jasnému vědění!

Na to vzešla ve mne tato myšlenka: Není jiné cesty k probuzení? - I vzpomněl jsem si, že jednou za polních prací u svého otce, sedě v chladném stínu jabloně, odumřev přáním a neblahým věcem, dlel jsem v rozjímavé, přemýšlivé, z klidu zrozené spásné blaženosti prvního stupně vnoru. Nebyla by snad tato cesta k žádanému probuzení? Zajisté nelze však dosáhnouti stavu toho vysíleným tělem; což kdybych proto opět přijímal pevnou potravu, vařenou kaši rýžovou? - Tehdy žilo u mne pět mnichů v očekávání: jakmile dojde asket Gotamo pravdy, sdělí nám ji! Když však jsem počal požívat pevné stravy, vařené rýžové kaše, odvrátili se ode mne a odešli pravice: Nevěrným stal se askesi asket Gotamo, tíhne k blahobytu!

A když jsem po jistý čas požíval pevné potravy, nabyl síly, prodléval

jsem vzdálen chťičů a nevhodných věcí v rozjímavé, přemýšlivé, z klidu zrozené spásné blaženosti prvního stupně vnoru. Po skončení rozjímání a uvažování dosáhl jsem vnitřní tišiny, sjednocení mysle, spásné blaženosti, prosté rozjímání a uvažování, zrozené ze soustředění, druhého stupně vnoru. Po oproštění od blaha, dlel jsem indiferentně, pln vzhledu, jasně vědom, pociťuje v těle štěstí, jak dokonalí mniši praví: „indifferentně, pln vzhledu, žije obšťastněn,“ v třetím stupni vhrůžení. Po odvržení blaha a strasti, po překonání dřívější blahé a trudné mysli, dosáhl jsem bezšťastné, bezstrastné, indiferentně vzhleduplné dokonalé očisty, čtvrtého vnoru.

Takto soustředěného ducha, očistěného, bez poskvrny, ohebného, přilnavého, přizpůsobivého, zaměřil jsem na vzpomínkovou schopnost dřívějších svých životních forem. Vzpomněl jsem si různých dřívějších svých pobytů, na jeden život, dva životy, tři životy, čtyři životy, pět životů, deset životů, dvacet životů, třicet životů, čtyřicet životů, padesát životů, sto životů, tisíc životů, stotisíc životů, pak časů během mnohých světa povstání, časů během mnoha světa zaniknutí, pak časů během mnohých světa povstání i zaniknutí: tam jsem byl, takové bylo moje jméno, pohlaví, stav, povolání, takového štěstí a strasti jsem doznal, tak jsem skončil. Zde zhynuv, vstoupil jsem opět tam v život. A tak vzpomněl jsem si mnohých svých různých dřívějších životních forem, s jejich zvláštními značkami a vlastními vztahy. Vědění toho dosáhl jsem v první třetině noci jako vědění prvního; zničena byla nevědomost, získáno vědění, odstraněna temnota, vzešlo světlo, jak jsem zde bděle, cílevědomě, neúnavně prodléval. -

Takto soustředěného ducha, očistěného, bez poskvrny, ohebného, přilnavého, přizpůsobivého, neotřesitelného, zaměřil jsem k seznání vzniku a zániku tvorů. Okem vyjasněným, nad obvyklou lidskou možností sahajícím, viděl jsem tvory vznikat i opět zanikat, obyčejné a ušlechtilé, krásné a ošklivé, šťastné a strastiplné, a seznal jsem, jak tvorové podle skutků svých zpět se navracejí. Tito tvorové oddáni jsou zlu v činech, slovech a myšlenkách, haní správné věci, uctívají věci zvrácené, a podle toho jednají; po rozpadu těla, po smrti, přicházejí na scestí, na špatnou stopu, dolů do strastného světa. Oni tvorové oddáni jsou však dobru v činech, slovech a myšlenkách, nehaní správné věci, uctívají věci spásné, a podle toho jednají; po rozpadu těla, po smrti, přicházejí na správnou stopu, do blaženého světa. - Vědění toho dosáhl jsem v druhé třetině noci, jako vědění druhého; zničena byla nevědomost, získáno vědění, odstraněna temnota, vzešlo světlo, Jak jsem zde bděle, cílevědomě, neúnavně prodléval. -

Takto soustředěného ducha, očištěného, bez poskvrny, ohebného, přilnavého, přizpůsobivého, neotřesitelného, zaměřil jsem k seznání zpečetění bludu: Toto jest strast, poznal jsem podle pravdy; toto jest vznik strasti, poznal jsem podle pravdy; toto jest zánik strasti, poznal jsem podle pravdy; toto jest stezka vedoucí k zániku strasti, poznal jsem podle pravdy. Toto jest blud, poznal jsem podle pravdy; toto jest vznik bludu, poznal jsem podle pravdy; toto jest zánik bludu, poznal jsem podle pravdy; toto jest stezka vedoucí k zániku bludu, poznal jsem podle pravdy. Tak poznáváje, tak vidě, osvobodil jsem mysl svoji od bludu žádostivostí, od bludu životního, od bludu nevědomosti. Seznání, že ve vykoupeném člověku tkví vykoupení, se vynořilo. Porozuměl jsem: zpečetěno zrozování, dokonáno správné putování, dovršeno spásné dílo, není pro mne ničeho více po tomto zde. - Vědění toho dosáhl jsem v poslední třetině noci, jako vědění třetího; zničena byla nevědomost, získáno vědění, odstraněna temnota, vzešlo světlo, jak jsem zde bděle, cílevědomě, neúnavně prodléval. -

A tu dostavila se ve mne tato myšlenka: Objevil jsem hlubokou pravdu, již těžce lze viděti, pochopiti; pravdu neposuzovatelnou, vznešenou, moudrým zjistitelnou, nepřístupnou logickým závěrům. Avšak radovánky hledá pokolení lidské, radovánky miluje a hodnotí, a proto mu sotva bude podobná pravda srozumitelnou, jako: určitý způsob podmíněnosti, podmíněný vznik; a takovéto věci sotva porozumí: právě onomu zániku všech chtivých hnutí, odvržení všeho lpění, zpečetění žízně, přestání, vyhasnutí. Budu-li svoje učení vykládati a lidé mu neporozumí, bude mi údělem marná námaha a potíže. Takto jsem uvažoval a mysl moje klonila se k uzavřenosti, nikoliv k vykládání učení svého. Ze slitování nad tvory rozhlédl jsem se zrakem vyjasněným světem a spatřil tvory ušlechtilé a obyčejné, bystré a tupé, nadané a bez nadání, lehce chápající a těžce chápající, a mnohé, kteří zazlívají vychvalování jiného světa. Jako v lotosovém rybníku vzrůstají mnohé modré, červené nebo bílé lotosy ve vodě, ve vodě se vyvíjejí, pod vodní hladinou však zůstávají, z hlubiny vodní potřebu ssají; jiné modré, červené nebo bílé lotosy ve vodě vzrůstají, ve vodě se vyvíjejí a až k hladině vodní pronikají; jiné modré, červené nebo bílé lotosy ve vodě vznikají, ve vodě se vyvinuli, nad vodní hladinu však se vypínají, a spočívají vodou nezmáčeny: právě tak viděl jsem tvory ušlechtilé a obyčejné, bystré a tupé, nadané a bez nadání, lehce chápající a těžce chápající a mnohé, kteří zazlívají vychvalování jiného světa. A ze soucitu s tímto světem a s ohledem na ušlechtilé tvory, kteří by bez slyšení učení byli ztraceni a kteří učení to pochopí, rozhodl jsem se otevřítí bránu pravdy, aby kdo uši má a chce, přijíti mohl a slyšel.